

Emlékezés Rajeczky Benjamin születésének századik évfordulója alkalmából

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem egyházzenei doktoriskolája 2001. április 17-én és 18-án felolvasóülést rendezett a 100 éve született *Rajeczky Benjamin* emlékére. A doktoriskola huszonkét hallgatója tartott rövid előadást *Szendrei Janka*, *Dobszay László* és *Lantos István* elnökletével. Ezen a helyen az evangélikus vonatkozású referátumokat ismertetjük.

Az első ülészakon a kórusirodalom tárgykörébe tartozó előadások hangzottak el. *Kamp Salamon* *Bach* korálkantátáiról tartott előadást. Az 1724-es kantáta-évfolyam első kompozíciója a BWV 20. számú mű: *O Ewigkeit, du Donnerwort*. Az elemzés ennek zárókoráljából indult ki. A nyitótétel francia nyitány-formában íródott, mely a korál bar-formájával ötvöződik. Az előadó rámutatott, hogyan határozza meg a zenekari szólamokat is az ének egy-egy alapvető motívuma. A francia nyitány alkalmazása egy kompozíciós korszak kezdetének jele *Bach*nál. A következő kantáták nyitótételei a motettaszerű feldolgozástól a cantus firmus-tételen át a hegedűverseny és a korálfantázia formáját mutatják. A sorozat tudatos tervezésére utal, hogy a koráldallam az első darabban a szopránba került, majd a következő három nyitótételben egyre mélyebb szólamba. *Kamp Salamon* előadásában arra a kérdésre kereste a választ, hogy mivel magyarázható a korálok ilyen mértékű formaalkotó és tartalmat meghatározó szerepe. Korábbi feltételezések szerint *Bach* a korábbi Thomaskantor, *Johann Schelle* idejében gyakorolt szokást, az énekekről mondott prédikációhoz kapcsolódó zenemű előadásának gyakorlatát elevenítette fel. *Kamp Salamon* szerint az ok sokkal mélyebben kereshető: az 1720-as évek közepén tudatosult a lipcsei mesterben, hogy számára nem adatik már rangosabb, adottságok szempontjából kedvezőbb lehetőség. Ekkor menekült vissza a korálok szellemi, lelki és zenei kincséhez, hogy a kompozíciós lehetőségek legváltozatosabb és legmagasabb formájában dolgozza fel ezeket.

A felolvasóülés második napjának előadásai a gyülekezeti énekek témakörét tárgyalták. *Bence Gábor* énekrendre utaló adatokat vett számba *Bornemisza Péter* ige hirdetés-gyűjteménye, az ún. *Foliopostillája* alapján. Előadásának első felében a gyülekezeti énekek a reformáció idején bekövetkezett szerepváltozását ismertette. Utalt arra a párhuzamra, amely *Luther* nyomán, illetve a Magyarországon kibontakozó istentiszteleti életben megfigyelhető: a liturgikus gazdagság megmaradt, de bizonyos tételek feladatát gyülekezeti énekek vették át. Ez figyelhető meg például *Luther Deutsche Messe*-jében és *Huszár Gál* énekeskönyvében egyaránt. Ismertette azokat a folyamatokat, melyek a puritanizmus korai térnyerése mögött rejlenek Magyarországon. A *Foliopostilla* énekjavaslatait három szempontból vizsgálta *Bence Gábor*. Megállapítható, hogy *Bornemisza* énekjavaslatai nem támaszkodnak a középkori gregorián liturgia rendjére. A különböző ünnepekhez kapcsolódó ismétlődő énekek viszonylag nagy aránya miatt elvetendő az a feltételezés, hogy az énekek az ünnepek jellegét tükrözik.

Sokkal inkább az ige hirdetésekhez kapcsolódnak. Harmadikként a prédikációskönyv énekjavaslatainak hatását emelte ki Bence Gábor az *Eperjesi graduál*ból említett párhuzamokra támaszkodva. Ezzel igazolható, hogy noha *Bornemisza* puritán beállítottságú volt, a *Foliopostilla* énekjavaslatai gazdagabb liturgikus anyagot használó istentiszteletekbe is simulékonyan illeszthetők. Leszűrhető az az általános tanulság is, hogy az énekválasztás legbiztosabb alapja az ógyházi perikóparend.

Ecsedi Zsuzsa is himnológiai témát választott. Kutatási területe *Luther énekeinek magyarországi forrásai*. Előadásában a *Christ lag in Todes Banden* kezdetű húsvéti korál hazai közléseit elemezte. Az 1520-as évek német forrásai két dallamváltozatot közöltek. Ezek közül a *Walter* által közreadott —és feltehetően általa javított— forma terjedt el. *Ecsedi Zsuzsa* a XVI. századtól napjainkig tizenhat magyar énekeskönyvet vizsgált. Hét XVI. századi, egy XVII. századi, három XVIII–XIX. századi és három XX. századi könyv közli a húsvéti korált. A XVI. századi források kisebb eltérésektől eltekintve mind azt a fordítást adják, amelyet a legkorábbi, gyűjtemény, *Gálszécsi Istváné* tartalmaz. A német szöveg tiszta, világos teológiájú mondanivalóját leghívebben az 1635-ös *Eperjesi graduál*, a *Zengedező Mennyei Kar* 1780-as, bővített változata, és az *Új Zengedező Mennyei Kar* (1743/1770) tolmácsolja. A XVIII. és XIX. századi források romlott szövegváltozatot hoznak. A *Dunántúli Énekeskönyv* különlegessége, hogy a *Jézus sebeidnek mélye* kezdetű böjti ének dallamára közli az immár szótagszámában is alapvetően megváltozott szöveget. A ma használatos *Evangélikus Énekeskönyv*ben újra megtaláljuk az ének saját dallamát, mely új fordítással párosul. *Luther* húsvéti énekének története híven tükrözi az ismert általános tendenciát: a XVI–XVII., sőt még a XVIII. században az eredeti gondolat megőrzésére törekedtek, míg a XIX. században a szóhasználat felhígulásával találkozunk. Ezt próbálták orvosolni a XX. századi próbálkozások.

Az emlékülés utolsó előtti szakaszában orgonás témákról hallhattak a résztvevők. Ennek keretében *Finta Gergely* a XVII. századi Európa és Magyarország közötti kapcsolatokra vonatkozó forrásokról tartott referátumot. *Samuel Scheidt: Tabulatura Nova* című gyűjteményének az orgonairodalomban betöltött korszakos jelentőségére hívta fel a figyelmet. Majd az erről készült használati tabulatúrák közül a *Bártfai Gyűjtemény*ben található másolatokat emelte ki. Ebben a *Tabulatura Nova* első két kötetének több mint felét a *Scheidt* által ápolt műfajokat jól visszaadva megtalálhatjuk más szerzők művei mellett. Kevésbé ismert a nürnbergi mester, *Johann Erasmus Kindermann* 1645-ös gyűjteménye, a *Harmonia Organica*. Ennek jelentősége elsősorban a koralfúga műfaj nyomtatott megjelenésében áll. Anyagához tartozik még tizennégy rövid praeambulum hangnemek szerint rendezve, egy alternatim használatra készült Magnificatosorozat és néhány szabad fúga. *Kindermann* gyűjteményét valószínűleg boroszlói tanulmányai idején ismerhette meg *Daniel Croner*. Az általa összeállított tabulatúrák legértékesebb rétegéhez tartoznak a *Harmonia Organica*-ból származó átírások. A két fontos XVII. századi gyűjteményről készült hazai másolat

alátámasztja, hogy a történelmi Magyarország azon területein, ahol a kórus-kultúra virágzott, az orgonazene is igyekezett lépést tartani Európával. A „zenei exportra” pedig a dániai Helsingör Mária-templomának jegyzékében található *Rauch András*-mű ad érdekes adalékot, melyet *Buxtehude* is ismerhetett.

A kétnapos ülést megemlékezések zárták *Rajeczky Benjamin*ról, a középkor kutatójáról, az egyházzeneszről és az emberről. *Szendrei Janka*, *Dobszay László* és *Ullmann Péter* szavain átsütött, hogy tanítványként s munkatársként egyaránt életre szóló örökséget kaptak „*Béni bácsi*”-tól. Ezt mondhatja magáénak a zeneakadémia egyházzenei tanszéke is. Nem hiányoztak a humoros történetek, anekdoták sem. *Sárosi Bálint* és *Sulyok Imre* emlékezett ebben a formában.

Olvasóink figyelmébe ajánljuk azt a rövidesen megjelenő kötetet, melyben az összes előadás szövegét elolvashatják.

A Szerk.

Kántortovábbképző tanfolyam és egyházzenei konferencia Fótón

Június 15. és július 2. között első alkalommal került sor kántortovábbképző tanfolyamra a fóti *Evangélikus Kántorképző Intézetben*. Az egyhetes tanfolyam alatt már szolgálatban álló kántorok mélyíthették el ismeretüket, kaphattak további munkájukhoz iránymutatást. A résztvevők a következő tárgyak közül választhattak: *orgona*, *liturgikus orgonajáték*, *zeneelmélet*, *karvezetés*, *continuo*, *liturgikus ének*, *hangképzés* és *énekkar*. A hallgatók többsége minden felkínált lehetőséggel élt. A tanári kar — *Bence Gábor*, *Ecsedi Zsuzsa*, *Finta Gergely*, *Gálos Miklós*, *Herbert Wulf*, *Kardos Anna* és *Németh Csaba*— a résztvevők előképzettségének megfelelően kis csoportokban vagy egyénileg végezte munkáját.

A tanfolyam keretében rendezték meg az *egyházzenei konferenciát*, mely szélesebb érdeklődő kört vonzott. A nyitó előadást *iff. Hafenschner Károly* tartotta *A liturgia az egyház létformája* címmel. *Finta Gergely* bemutatóval egybekötött előadásában könnyen játszható *istentiszteleti orgonarepertoárra* hívta fel a figyelmet. *Trajtler Gábor* személyes hangon beszélt a *korál jelentőségéről az evangélikus istentiszteleten*. A második nap délelőttjén *Bence Gábor* az *énekválasztás szempontjairól*, *Ecsedi Zsuzsa* az *énekeskönyv énekeinek elemzéséről* és a *variánsok vizsgálatának gyakorlati hasznáról* adott elő, *Hafenschner Károly* beszámolt a *Liturgikus Bizottság munkájáról*, az *új agenda előkészítéséről*. Délután *Dobszay László* volt a konferencia vendége (előadása: *A liturgia a tiszta tan őrizője*). *Elisabeth Hopfmüller*, az Európai Evangélikus Egyházzenei Konferencia elnöke az *osztrák evangélikus egyházzeneszerek helyzetével, és szervezetével* ismertetett meg, este *Kamp Salamon* tartott hangfelvételekkel gazdagított előadást *Mit tanulhatunk a Bach-korabeli istentiszteletből* címmel. A konferencia utolsó napján *Gregersen-Labossa György* az *istentisztelet előkészítő munkájáról*, a *lelkész*, a *kántor* és más szolgálattevők együttműködéséről szólt. A záró előadást *Ferenczi Ilona* tartotta *A magyarországi graduálirodalom mai istentiszteleteinken alkalmazható tételei* címmel.